

Шмагайло Ілля Володимирович,

аспірант 2 курсу науково-дослідної лабораторії із проблем запобігання кримінальним правопорушенням факультету № 3

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6150-6035>

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу історії становлення правоохоронної діяльності сил національного спротиву України. Досліджено початок формування військових формувань із правоохоронними функціями. Розглянутий період Першої світової війни, зокрема роль Українських січових стрільців у ній. Також досліджено період радянської України та розвиток національного спротиву в цей час. Виділено основні кроки становлення Національної гвардії України після здобуття незалежності й охарактеризовано роль кожного з них у розвитку військового формування із правоохоронними функціями. Зроблено висновок, що розвиток військових і правоохоронних структур в Україні є важливим складником її державності.

Ключові слова: становлення, Національна гвардія України, правоохоронна діяльність, військові формування.

Постановка проблеми. Нині українці демонструють неймовірну стійкість, єдність і рішучість у відстоюванні своїх прав і свобод. Ця боротьба виходить за межі сьогодення – вона стосується майбутнього, визначає, яким буде світ для наступних поколінь. Україна нині стала форпостом, що стоїть на захисті демократичних принципів від загрози, яка намагається повернути людство до епохи диктатури й насилля.

Історично склалось, що становлення національного спротиву, зокрема Національної гвардії України, пов'язано із численними повстаннями, революціями та кризами, які назавжди залишаться частиною історії України. Український народ завжди мав жагу свободи та справедливості, що виражалось у різних формах, але найпоширенішою з них став саме національний опір. Ця боротьба за свободу відображалась у створенні структур, які були здатні гарантувати не лише безпеку громадян, але й захист від зовнішніх загроз. Військові та правоохоронні формування в Україні формувалися під впливом історичних особливостей, культурних традицій і прагнення народу до самостійності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історія становлення правоохоронної діяльності сил національного спротиву є предметом багатьох праць вітчизняних дослідників (Г.С. Буга [1], Д.М. Корнієнко, В.П. Приймак [2], І.П. Крип'якевич, Б.П. Гнатевич, З. Стефанів [3]). Г.С. Буга розглядає сучасне становлення Національної гвардії України, натомість П. Крип'якевич, Б.П. Гнатевич, З. Стефанів та інші зосереджують свою увагу на комплексному дослідженні військових формувань на території України.

Метою статті є дослідження процесу становлення та розвитку правоохоронної діяльності Національної гвардії України крізь призму історико-правового аналізу, визначення її правових засад, еволюції норматив-

ного регулювання та ролі в забезпеченні громадського порядку та національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що історія формування державних органів в Україні, які охороняли громадський порядок, розслідували злочини і протидіяли зовнішнім загрозам, бере початок у перших десятиліттях ХХ ст. Водночас військова історія України має ще глибше коріння, що стосується зародження структури військового спрямування. Питання виникнення військових формувань із правоохоронними функціями спричиняє значну полеміку серед науковців. Для глибшого розуміння цього явища доцільно провести історичний аналіз різних поглядів і підходів до вивчення процесу створення таких формувань в українській історії [2, с. 144].

У результаті проведеного аналізу історичних джерел установлено, що перші згадки про зародження державності знаходимо у відомому літописі «Повість минулих літ» Нестора Літописця. У цьому творі також подано перші відомості про військове формування, яке у джерелі називається «дружина». У той час поняття «дружина» асоціювалося із загальним визначенням війська. У літописі можна знайти опис цього явища, зокрема слова: «Ось дружина у тебе відцева і вої. Підси сядь у Києві на столі отчому» [4, с. 92].

Функції дружини були досить різноманітні. Передусім це була опора й окраса князя в повсякденному житті, що допомагала в усіх його діях [5, с. 49]. Продовжуємо періодизацію формування військових структур, які виконували функції, подібні до тих, що нині покладено на підрозділи Національної гвардії України, згадаємо про загони козаків. Реєстрове козацтво, яке було створено в ХVI ст., виконувало важливе завдання з підтримання правопорядку, охорони послів і захисту ключових торговельних і стратегічних шляхів. Ці функції

зробили реєстрове козацтво елементом гарантування безпеки в межах тогочасної держави [6, с. 9].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. на території України для охорони міст і сіл почали формуватися територіальні воєнізовані угруповання, які створювалися як за ініціативи влади, так і на громадському рівні. Наприклад, в Австро-Угорській імперії, до складу якої входила частина українських земель, за розпорядженням імператора Франца Йосифа організовувалися територіальні загони з особами, які через стан здоров'я не могли бути призвані на регулярну військову службу, але мали змогу володіти зброєю та могли бути корисними спільноті [7, с. 18].

Наприкінці XIX ст. спостерігався новий виток згуртування українців із просвітницько-політичною метою. А вже на початку XX ст. відбувалося створення парамілітарних територіальних об'єднань. Перед Першою світовою війною виникли спортивно-пожежні товариства, що ставили за мету тренування для захисту поселень від пожеж і стихійних лих. Вони об'єдналися в український стрілецький рух під гаслом майбутньої боротьби за Україну.

Наприкінці XIX ст. в Україні спостерігався новий етап у процесі розвитку національної свідомості, що мало просвітницько-політичну мету. Цей період став наступним кроком для розвитку українського національного руху, коли все більше українців почали об'єднуватися для досягнення спільних цілей, що були спрямовані на відновлення та зміцнення національної ідентичності.

У 1914 р. на базі особового складу територіальних стрілецьких товариств був створений легіон Українських січових стрільців (далі – УСС). Цей підрозділ став першою організованою військовою формацією українців у складі австро-угорської армії, а згодом відіграв важливу роль як основа для формування Української галицької армії (далі – УГА) [3, с. 385–386].

У 1917 р. в Києві, на хвилі української національно-визвольної боротьби, під проводом Євгена Коновальця було створено курінь Київських січових стрільців. До його складу ввійшли переважно українці – колишні військовополонені австро-угорської армії, які зуміли впливати на батьківщину з віддалених регіонів Російської імперії, як-от Сибір і Далекий Схід. До стрілецького підрозділу також приєдналися київські студенти, інтелігенція та чоловіки, які не підлягали призову до російської армії через інші умови.

Учасники цього формування мали спільну мету – захистити українську революційну владу, представлену Центральною Радою. Вони вирізнялися патріотизмом, високим рівнем національної свідомості й готовністю боротися за незалежність України. Важливим аспектом діяльності куреня Київських січових стрільців стало те, що вони символізували військовий потенціал українського народу, виступали одночасно збройною силою та політичною підтримкою ідей автономії, а згодом і цілковитої незалежності України [3, с. 385–386].

2 лютого 1939 р. Рада Народних Комісарів СРСР ухвалила постанову «Про реорганізацію управління прикордонними і внутрішніми військами», згідно з якою Головне управління прикордонних і внутрішніх військ НКВС СРСР було поділено на шість окремих головних управлінь:

1. Головне управління прикордонних військ НКВС СРСР.

2. Головне управління військ НКВС СРСР з охорони залізничних споруд.

3. Головне управління військ НКВС СРСР з охорони особливо важливих підприємств промисловості.

4. Головне управління конвойних військ НКВС СРСР.

5. Головне управління військового постачання НКВС СРСР.

6. Головне військово-будівельне управління НКВС СРСР.

Ця реорганізація сприяла підвищенню спеціалізації та ефективності діяльності різних підрозділів, що забезпечували охорону державних кордонів, стратегічних об'єктів і виконували інші важливі функції.

Під час Другої світової війни на українських землях було створено Українську повстанську армію (далі – УПА). Її основу спочатку становили загони територіальної оборони, сформовані з патріотично налаштованих цивільних громадян і колишніх військових на добровільних засадах. Ці загони захищали своє село від грабежів і нападів як нацистських окупантів, так і радянських військових. Згодом ці оборонні формування переросли в масштабний добровольчий рух, відомий як УПА. Він отримав широку підтримку місцевого населення і став символом боротьби за незалежність України, об'єднав захист своєї землі із загальнонаціональними цілями [8, с. 226–227].

У 1941 р. Головне управління конвойних військ НКВС було розформовано й інтегровано у структуру Управління внутрішніх військ НКВС. Це рішення було спричинено забезпеченням підвищення ефективності управління та координації дій у складних умовах початку Другої світової війни. Новостворений підрозділ отримав низку важливих завдань, які включали участь у бойових діях на фронті, забезпечення охорони приймальних пунктів для військовополонених та їх утримання, охорону ешелонів із військовополоненими й іншими категоріями затриманих. Ці функції стали критично важливими у воєнний період, коли збільшилася кількість військовослужбовців, а також зросла потреба в контролі над внутрішньою безпекою та злагодженістю системи охорони [6, с. 17].

Наступний етап реформування військової галузі можна було спостерігати вже на початку 1950-х рр. У 1951 р. відбулося скасування військових МВС, які відповідали за охорону особливо важливих промислових підприємств і залізниць. Їхні функції були передані воєнізованій охороні, що дозволило оптимізувати структуру безпекових підрозділів. Водночас було значно скорочено чисельність конвойних військ, які реорганізували разом із внутрішніми військами, створивши єдину структуру конвойної та внутрішньої охорони.

Ключовою подією тодішнього реформування стало об'єднання 15 березня 1953 р. Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) і Міністерства державної безпеки (далі – МДБ) в єдине Міністерство внутрішніх справ СРСР. Ця інтеграція була спрямована на підвищення ефективності управління внутрішньою безпекою та посилення контролю над правоохоронними органами.

Проте у 1954 р. відбулася чергова реорганізація: на базі окремих підрозділів було створено Комітет державної безпеки (далі – КДБ) при Раді Міністрів СРСР, який став ключовою інституцією у сфері державної безпеки. Така структурна еволюція відображала зміну пріоритетів і адаптацію до нових викликів, які постали перед радянською системою управління [6, с. 19].

13 січня 1960 р. Рада Міністрів СРСР розформувала МВС СРСР та передає його функції міністерствам внутрішніх справ союзних республік [6, с. 19]. Цей крок

влади можна розглядати як початковий етап у процесі створення нового формату внутрішньої військової держави. Водночас варто не забувати, що ідеологічний вплив, який залишився незмінним, продовжував значною мірою визначати всі аспекти функціонування державних структур.

Після проголошення незалежності України розпочався новий етап в історії формування Національної гвардії. Як зазначено в «Енциклопедії сучасної України» [9], 11 жовтня 1991 р. Верховна Рада України затвердила Концепцію оборони та будівництва Збройних сил України, відповідно до якої було передбачено створення трьох основних видів військ: Сухопутних військ (війська наземної оборони), Військово-повітряних сил і Сил протиповітряної оборони (війська повітряної оборони), а також Військово-морських сил. До військової наземної оборони віднесли прикордонні війська, Республіканську гвардію України та військову цивільну оборону. Це стало успіхом у створенні нової структури оборонних сил України в контексті незалежності держави [10].

Того ж року президія Верховної Ради України ухвалила рішення на основі військових частин внутрішніх військ утворити Республіканську гвардію України, керівництво якої покласти на командувача Республіканської гвардії України. Планувалося встановити правову норму, що командувач Республіканської гвардії України затверджується Верховною Радою України та підпорядковується безпосередньо Голові Верховної Ради України [11, с. 36; 12].

Першим нормативно-правовим актом, з ухваленням якого українське суспільство вперше ознайомилося з новим для країни військовим органом – Республіканською гвардією, став Указ Президії Верховної Ради України «Про підпорядкування внутрішніх військ України, які дислокуються на її території» (1991 р.). Відповідно до цього Указу, на основі всіх внутрішніх військових частин МВС СРСР, які були дислоковані на території України, а також їхніх органів управління, озброєння та матеріально-технічної бази була створена Республіканська гвардія. Ця Гвардія на той час підпорядковувалася Голові Верховної Ради України [12].

Проект закону України «Про Республіканську гвардію України», ухвалений постановою Верховної Ради України в першому читанні в 1991 р., було передано на доопрацювання. Законодавчим комітетам і спеціальним комісіям Верховної Ради було доручено врахувати всі зауваження, які були висловлені народними депутатами під час обговорення на пленарних засіданнях [13].

У результаті розпочатої роботи над законопроектом (за ініціативою народних депутатів України, Командувача гвардією, групи офіцерів і громадських організацій) було запропоновано змінити назву військового органу з Республіканської гвардії на Національну гвардію України [14], підкресливши тим самим його особливий національний статус. Отже, Верховною Радою України було ухвалено й одночасно введено в дію Закон України «Про Національну гвардію України» (1991 р.), який уперше визначав нормативно поняття, основні завдання, принципи діяльності Національної гвардії, а також особливості проходження служби та державні гарантії для її військовослужбовців. Згідно із цією редакцією Закону, Національна гвардія стала державним озброєним органом, який був створений на основі внутрішніх військ [15].

Основними завдання Національної гвардії України стали: захист конституційного ладу України, цілісності

її території від спроб змінити їх насильницьким шляхом; участь у підтриманні режиму надзвичайного стану, ліквідації наслідків аварій, техногенних катастроф, стихійних лих; формування в особливий період частин для охорони й оборони найбільш важливих державних об'єктів; надання допомоги прикордонним військам у затриманні порушників державного кордону України; участь у бойових діях із відбиття нападу ззовні та захисту безпеки України; охорона дипломатичних і консульських представництв іноземних держав на території України; участь в охороні громадського порядку [1, с. 318].

До Закону було додано Положення «Про порядок комплектування, військового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення Національної гвардії України», затверджене постановою Верховної Ради України в 1991 р. Це Положення визначало порядок комплектування Національної гвардії особовим складом, строки військової служби, а також регламентувало забезпечення НГУ зброєю, військовою технікою, іншими матеріальними ресурсами, зокрема й фінансове та пенсійне забезпечення військовослужбовців. Норми мали на меті організувати ефективне функціонування Національної гвардії та забезпечити належні умови для її діяльності [16].

Комплектація Національної гвардії відбувалася здебільшого за контрактом. Однак у перехідний період, коли ще не були цілком урегульовані всі аспекти комплектування, військовослужбовці могли бути зараховані як за контрактом, так і за призовом, відповідно до норм Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу». Контракт на службу укладався зазвичай на три роки. У разі комплектування за призовом строк служби в Національній гвардії не міг перевищити термін служби у Збройних силах України, тобто він прирівнювався до строків служби в інших військових підрозділах. Це забезпечувало інтеграцію Національної гвардії в загальну систему оборонних сил країни та випробувало процедуру комплектування, з урахуванням чинних правил для строкової служби [11, с. 37].

У 1992 р. ухвалено Положення про Головне управління командувача Національної гвардії України, Положення про Військову раду Національної гвардії України та про персональний склад Військової ради Національної гвардії України [17], а також Положення про обов'язки і права особового складу Національної гвардії України [18].

У січні 1995 р. Президент України видав Указ «Про підпорядкування окремих підрозділів Національної гвардії України Міністерству внутрішніх справ». Декілька окремих підрозділів, зокрема колишні міліцейські полки, які були передані Національній гвардії на момент її створення разом з оснащенням, технікою та місцем дислокації, перейшли в підпорядкування МВС. Це дало змогу значно збільшити кількість осіб патрульно-постової служби, які були задіяні в охороні громадського порядку, без додаткових фінансових витрат. Саме вишколені військові формування почали здійснювати функції з охорони громадського порядку [19, с. 4].

У 1997 р. Національній гвардії України було додано надзвичайно важливу функцію – протидію тероризму. Для виконання цього завдання в частинах спеціального призначення були сформовані окремі роти, спеціалізовані саме на боротьбі з терористичними загрозами. Ці підрозділи проходили посилену підготовку, що

передбачала навчання з нейтралізації терористичних груп, звільнення заручників, знешкодження вибухових пристроїв і ведення бойових дій у складних умовах [1, с. 318].

11 січня 2000 р. було оприлюднено Закон України «Про розформування Національної гвардії України», у якому зазначалося:

«1. Розформувати Національну гвардію України як військове формування.

2. Особовий склад, військову техніку, озброєння, фонди й інше майно з'єднань, частин, закладів та установ Національної гвардії України передати в установленому порядку відповідно до внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України та Збройних сил України без збільшення їхньої загальної чисельності.

3. Виконання функцій щодо охорони дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території України покласти на Міністерство внутрішніх справ України» [19, с. 5].

Отже, 2000 р. став завершенням третього етапу становлення Національної гвардії (далі – НГ) України. За цей час НГ України змогла зарекомендувати себе як важливий і ефективний інструмент у гарантуванні національної безпеки. Національна гвардія виконувала низку ключових завдань, серед яких захист державного суверенітету, охорона громадського порядку, боротьба з організованою злочинністю та тероризмом, а також забезпечення стабільності в умовах перехідної фази держави, що нещодавно здобула незалежність [19, с. 5].

Наступний період до 2014 р. можна описати як роботу над усією системою оборони та пошук нових підходів в організації воєнізованих структур у єдине систему. Велике значення для реформування всієї правоохоронної системи мало проведення Круглого столу (м. Київ, 14 жовтня 2005 р.) на тему: «Реформування системи правоохоронних органів України та міжнародний досвід трансформації поліції у країнах Центральної та Східної Європи», який було організовано Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності спільно із Женевським центром демократичного контролю над збройними силами та Національним інститутом проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони (далі – РНБО) [20]. Під час засідання Круглого столу біля трибуни стояли провідні науковці, народні депутати, члени апарату РНБО, керівники правоохоронних органів, а також представники НАТО і Женевського центру демократичного контролю над збройними силами. У своїх виступах вони обговорили питання законодавчого забезпечення та реформування правоохоронної системи України, проаналізували сучасний стан і перспективи розвитку досудового слідства органів внутрішніх справ та інших структур, зокрема внутрішніх військових Міністерства внутрішніх справ України [21, с. 42].

На виконання доручення Президента України РНБО розглянула проекти законів України «Про Державні сили спеціального призначення», «Про Національну гвардію Міністерства внутрішніх справ України» та «Про Республіканську гвардію України». РНБО підтримала пропозицію Міністерства внутрішніх справ України та вирішила рекомендувати для внесення до Верховної Ради України проекту закону «Про Національну гвардію Міністерства внутрішніх справ України». Законопроект передбачав визначення правового статусу новоствореного органу як військово-правоохоронного формування з відповідною організаційно-штатною структурою,

системою комплектування, а також матеріально-технічним забезпеченням, необхідним для виконання завдань як у мирний, так і у воєнний час. Це формування мало сприяти створенню оптимального балансу сил у системі забезпечення громадського порядку та державної безпеки, підтримувати демократичні перетворення в суспільстві та, у перспективі, сприяти інтеграції України з європейським співтовариством. Зокрема, планувалося досягнення членства в Асоціації сил поліції та жандармерії країн Європи і Середземного моря як військової установи [22, с. 52–55].

Висновки. Історія розвитку військових і правоохоронних формувань України є невід'ємною частиною державотворення та збереження національної незалежності. Від давніх часів наш народ створював власні збройні підрозділи для захисту території, народу, культурних цінностей. Отже, можемо розділити історію становлення Національної гвардії на такі етапи:

1. Первинний етап (до XIX ст.) – захист територій і підтримання правопорядку здійснювали військові формування, які мали специфічні риси для кожного історичного періоду. В епоху Київської Русі роль військової та охоронної сили виконували княжі дружини. У Козацьку добу оборону українських земель здійснювало козацтво, яке не лише захищало кордони, а й виконувало правоохоронні функції.

2. Етап зародження і формування правоохоронних органів (кінець XIX ст. – початок XX ст.) – з розвитком імперських структур на території України починає формуватися централізована система охорони правопорядку, що підпорядковувалася загальнодержавним органам. У складі Російської імперії діяли жандармерія, поліція та спеціальні каральні загони. Паралельно український національно-визвольний рух намагався створювати власні військові й охоронні формування – прикладом цього є легіон Українських січових стрільців під час Першої світової війни.

3. Формування національного спротиву під радянським впливом (1922–1991 рр.) – українська національна безпека перебувала під контролем радянських спецслужб, як-от НКВС та КДБ, які виконували функції каральних органів. Водночас у Західній Україні активно діяла Українська повстанська армія, яка вела боротьбу проти радянської влади, виконувала функції як збройного опору, так і убезпечення місцевого населення.

4. Національна гвардія після проголошення незалежності України (1991–2000 рр.). Після здобуття незалежності Україна зіткнулася з необхідністю створення власної системи національної безпеки. У 1991 р. була заснована Національна гвардія України (НГУ), яка мала стати потужним військово-правоохоронним органом. Однак у 2000 р. внаслідок політичних змін НГ України була розформована, а її функції передані внутрішнім військам МВС.

5. Відновлення та модернізація Національної гвардії України (2000–2014 рр.) – у цей період система внутрішніх військ МВС України виконувала обмежені завдання, зокрема з охорони правопорядку та боротьби з організованою злочинністю. У 2014 р., після початку російської агресії та анексії Криму, стало очевидним, що країні необхідна потужна військово-правоохоронна структура.

Отже, розвиток військових і правоохоронних структур в Україні є важливим складником її державності. Історичний шлях від дружин Київської Русі до сучасних Збройних сил і Національної гвардії підтверджує безперервність традицій захисту країни. Нині, коли

Україна знову змушена боротися за свою незалежність, роль Національної гвардії України й інших силових структур є вирішальною для збереження суверенітету, миру, стабільності та безпеки українського суспільства.

Перспективи подальших розвідок охоплюють проведення аналізу змін у законодавчому регулюванні

діяльності Національної гвардії, зокрема в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, а також дослідження міжнародного досвіду функціонування подібних військово-правоохоронних формувань для вдосконалення правових механізмів їхньої діяльності в Україні.

Список використаних джерел

1. Буга Г.С. Сучасне становлення національної гвардії України. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 317–322.
2. Корнієнко Д.М., Приймак В.П. Історичні передумови формування підрозділів Національної гвардії України у XX ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2020. № 47. Т. 2. С. 144–147.
3. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х рр. XX ст.) / І.П. Крип'якевич та ін. 4-те вид., змін. і допов. Львів : Світ, 1992. VIII. 702 с.
4. Повість врем'яних літ. Літопис (за Іпатським списком) / пер. з давньоруської, післямов., коментар В.В. Яременка. Київ : Рад. письменник, 1990. 558 с.
5. Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ : Генеза, 1997. 312 с.
6. Горбач Д.О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України : монографія / за заг. ред. О.І. Безпалової. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. 288 с.
7. Історія січових стрільців : воєнно-історичний нарис. Київ : Україна, 1992. 345 с.
8. Сегеда С.П. Створення та розвиток української військової преси (XX – початок XXI ст.) / наук. конс. В.М. Телелим ; Міністерство оборони України, Національний університет оборони України. Рівне : Овід, 2012. 504 с.
9. Національна гвардія України. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-70801>.
10. Про Концепцію оборони та будівництва Збройних сил України : постанова Верховної Ради України від 11.10.1991 р. № 1659–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 51. Ст. 729.
11. Горбач Д.О. Національна гвардія України: історія становлення та сучасний стан : порівняльно-правовий аналіз. *Право і безпека*. 2014. № 3 (54). С. 36–43.
12. Про підпорядкування Україні внутрішніх військ, що дислокуються на її території : Указ Президії Верховної Ради України від 30.08.1991 р. № 1465– XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 44. Ст. 592.
13. Про Республіканську гвардію України : Закон України від 22.10.1991 р. № 1683–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 51. Ст. 732.
14. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 59.
15. Про Національну гвардію України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1774–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 1. Ст. 1.
16. Про порядок комплектування, військового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення Національної гвардії України : постанова ВРУ від 04.11.1991 р. № 1776–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 1. Ст. 3.
17. Про Положення про Головне управління командуючого Національною гвардією України, Положення про Військову раду Національної гвардії України та про персональний склад Військової ради Національної гвардії України : розпорядження Президента України від 14.07.1992 р. № 124/92-рп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124/92-рп>.
18. Про обов'язки і права особового складу Національної гвардії України : постанова Верховної Ради України від 19.05.1992 р. № 2369–XII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T236900.html.
19. Бересток Б.П. Історичні аспекти створення та відродження Національної гвардії України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6 (21). Т. 2. С. 3–6.
20. Реформування системи правоохоронних органів України та міжнародний досвід трансформації поліції в країнах Центральної і Східної Європи : Круглий стіл. *Вебпортал Верховної Ради України*. Архів (14 жовтня 2005 р.). URL: http://rada.gov.ua/archive/2005/10?sort=DESC&page_count=200.
21. Агапова О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної гвардії України : дис. ... канд. юрид. наук / докт. філософ. : 12.00.07 ; 08. Харків, 2017. 244 с.
22. Реформування системи правоохоронних органів України та міжнародний досвід трансформації поліції у країнах Центральної та Східної Європи : матеріали Міжнародного круглого столу, м. Київ, 14 жовтня 2005 р. / Нац. Ін-т проблем міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України ; за заг. ред. О.С. Бодрука. Київ : НІПМБ, 2006. 190 с.

References

1. Buha, H.S. (2023). Suchasne stanovlennia natsionalnoi hvardii Ukrainy [Modern formation of the National Guard of Ukraine]. *Pravovi novely*. № 19. S. 317–322 [in Ukrainian].
2. Korniienko, D.M., & Pryimak, V.P. (2020). Istorychni peredumovy formuvannia pidrozdiliv Natsionalnoi hvardii Ukrainy v KhKh stolitti [Historical preconditions for the formation of the National Guard of Ukraine in the twentieth century]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser. "Yurysprudentsiia". № 47. T 2. S. 144–147 [in Ukrainian].
3. Krypiakevych, I., Hnatevych, B., & Stefaniv, Z. et al. (1992). *Istoriia ukrainskoho viiska (vid kniazhykh chasiv do 20-kh rr. XX st.)* [History of the Ukrainian Army (from princely times to the 20s of the XX century)]. 4-te vyd., zmin. i dopov. Lviv: Svit, VIII, 702 s. [in Ukrainian].
4. Povist vremianykh lit (1990) [Tale of Bygone Years]. Litopys (za Ipatskym spyskom) / per. z davnoruskoi, pisliamov., komentar V.V. Yaremenka. Kyiv: Rad. pismennyk. 558 s. [in Ukrainian]

5. Yakovenko, N.M. (1997). *Narys istorii Ukrainy z naidavnishykh chasiv do kintsia XVIII st. [Outline of the history of Ukraine from ancient times to the end of the XVIII century]*. Kyiv: Geneza. 312 s. [in Ukrainian].
6. Horbach, D.O. (2017). *Administrativno-pravovij status Nacional'noi gvardii Ukraini [Administrative and Legal Status of the National Guard of Ukraine]*: Administrativno-pravoviy status Natsionalnoi hvardii Ukrainy: monohrafiia / za zah. red. O.I. Bezpalovoi. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. 288 s. [in Ukrainian].
7. Istoriiia sichovykh striltsiv: voien.-ist. narys (1992) [History of the Sich Riflemen: a military history essay]. Kyiv: Ukraina. 345 s. [in Ukrainian].
8. Sehed, S.P. (2012) *Stvorennia ta rozvytok ukrainskoi viiskovoi presy (XX – pochatok XXI st.) [Creation and development of the Ukrainian military press (XX – early XXI century)]*. Nauk. kons. V.M. Telelym. Ministerstvo oborony Ukrainy, Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy. Rivne: Ovid. 504 s. [in Ukrainian].
9. Natsionalna hvardiia Ukrainy [National Guard of Ukraine]. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-70801> [in Ukrainian]
10. Pro Kontseptsiiu oborony ta budivnytstva Zbroinykh syl Ukrainy [On the Concept of Defence and Construction of the Armed Forces of Ukraine]: postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 11.10.1991 № 1659–XII (1991). Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 51. St. 729 [in Ukrainian].
11. Horbach, D.O. (2014). Natsionalna hvardiia Ukrainy: istoriia stanovlennia ta suchasnyi stan (porivnialno-pravovyi analiz) [National Guard of Ukraine: history of establishment and current state (comparative and legal analysis)]. *Pravo i bezpeka*, 3 (54), 36–43 [in Ukrainian].
12. Pro pidporiadkuvannia Ukraini vnutrishnikh viisk, scho dyslokuiutsia na ii terytorii [On the subordination of internal troops deployed on its territory to Ukraine]: Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 30.08.1991 № 1465–XII (1991). Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 44. St. 592 [in Ukrainian].
13. Pro Respublikansku hvardiiu Ukrainy [On the Republican Guard of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 22.10.1991 № 1683–XII (1991). Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 51. St. 732 [in Ukrainian].
14. Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy [On the National Guard of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 bereznia 2014 r. № 876–VII (2014). Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 17. St. 59 [in Ukrainian].
15. Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy [On the National Guard of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 04.11.1991 № 1774–XII (1991). Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 1. St. 1 [in Ukrainian].
16. Pro poriadok komplektuvannia, viiskovoho, materialno–tekhnichnoho i finansovoho zabezpechennia Natsionalnoi hvardii Ukrainy [On the Procedure for Manning, Military, Logistical and Financial Support of the National Guard of Ukraine]: postanova VRU vid 04.11.1991 № 1776–XII (1992). Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 1. St. 3 [in Ukrainian].
17. Pro Polozhennia pro Holovne upravlinnia komanduiuchoho Natsionalnoiu hvardiieiu Ukrainy, Polozhennia pro Viiskovu radu Natsionalnoi hvardii Ukrainy ta pro personalnyi sklad Viiskovoi rady Natsionalnoi hvardii Ukrainy [On the Regulation on the Main Directorate of the Commander of the National Guard of Ukraine, the Regulation on the Military Council of the National Guard of Ukraine and the Personnel of the Military Council of the National Guard of Ukraine]: rozporiadzhennia Prezidenta Ukrainy vid 14.07.1992 № 124/92-rp (1992). Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124/92-rp> [in Ukrainian].
18. Pro обов'язки і права особового складу Национальної гвардії України [On the Duties and Rights of the Personnel of the National Guard of Ukraine]: postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 19.05.1992 № 2369–XII (1992). Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T236900.html [in Ukrainian].
19. Berestok, B.P. (2017). Istorychni aspekty stvorennia ta vidrodzhennia Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Historical aspects of the creation and revival of the National Guard of Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vypusk 6 (21), tom 2, S. 3–6 [in Ukrainian].
20. Reformuvannia systemy pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy ta mizhnarodnyi dosvid transformatsii politsii v krainakh Tsentralnoi i Skhidnoi Yevropy: Kruhlyi stil [Reforming the Law Enforcement System of Ukraine and International Experience of Police Transformation in Central and Eastern Europe] Verkhovnoi Rady Ukrainy. Arhiv (14.10.2005 r.). Retrieved from: http://rada.gov.ua/archive/2005/10?sort=DESC&page_count=200 [in Ukrainian].
21. Ahapova, O.V. (2017). Administrativno-pravovi zasady diialnosti Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Administrative and legal principles of the activities of the National Guard of Ukraine]. *Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata iurydychnykh nauk (doktora filosofii)*. 12.00.07; 08. Kharkiv. 244 s. [in Ukrainian].
22. Reformuvannia systemy pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy ta mizhnarodnyi dosvid transformatsii politsii v krainakh Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy [Reforming the system of law enforcement agencies of Ukraine and international experience of police transformation in Central and Eastern Europe]: materialy Mizhnar. kruhloho stolu (m. Kyiv, 14.10.2005 r.) / Nats. In-t problem mizhnar. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony Ukrainy; za zah. red. O.S. Bodruka. Kyiv: NIPMB. 190 s. [in Ukrainian]

Shmahailo Illia,

Postgraduate Student

*(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)*ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6150-6035>**FORMATION AND DEVELOPMENT OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES
OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE: HISTORICAL AND LEGAL ASPECT**

The article is devoted to a detailed analysis of the history of law enforcement activities of the national resistance forces of Ukraine, revealing the evolution of military formations with law enforcement functions from their first beginnings to modern structures. The author analyses the historical preconditions that laid the foundation for the creation of organised military forces for the protection of society. Examples from ancient times are considered, when princely squads and Cossack detachments performed not only combat missions, but also the functions of law enforcement and protection of the local community. The article pays considerable attention to the analysis of the events of the First World War, considering the role of the Ukrainian Sich Riflemen as one of the key power groups of that time. These formations not only took part in these actions, but also performed important law enforcement functions.

The author also examines the period of Soviet Ukraine and the development of national resistance at that time. After declaring independence in 1991, Ukraine was able to create its own defence and law enforcement system. In this context, the first generation of the National Guard of Ukraine, a military formation that combined defence and law enforcement functions, was formed. The article highlights the main steps of this process, analysing how the creation of the NGU was a response to the need to protect sovereignty, maintain law and order and defend national interests.

The author concludes that the development of military and law enforcement structures in Ukraine is an important component of its statehood. Today, when Ukraine is once again forced to fight for its independence, the role of the NGU and other security forces is crucial for preserving the sovereignty, peace, stability and security of Ukrainian society.

Key words: formation, National Guard of Ukraine, law enforcement, military formations.

Надіслано до редколегії 28.02.2025